

محمد حسن نبوی

فرصت‌های تبلیغی را دریابیم

تبلیغی، نهادهای مردمی، سازمانها و ادارات، تعداد اماکن تفریحی، امکان ساخت و احداث اماکن مذهبی، هیئات و نیروهای فرهنگی و بالاخره پیروان ادیان و مذاهب مختلف.

در شماره ۴۱ مسائلی که باید برای برنامه ریزی جهت ارشاد مخاطبان تحصیلکرده و تصحیح آداب و رسوم اجتماعی مورد توجه قرار گیرد، مطرح گردید و در این شماره برخی از عناوین دیگر مورد بحث واقع خواهد شد.

مفاسد اخلاقی

یکی از اهداف اساسی پیامبران

در شماره‌های ۴۰ و ۴۱ مجله مبلّغان مطالبی در مورد فرصت‌های تبلیغی بیان گردید که ضمن لزوم استفاده از فرصتها برای مبلّغین و در مواردی توجه به فرصت سازی برای بیان پیامهای دینی، به این مسئله پرداختیم که مبلّغ باید ضمن کسب آشنائی دقیق از مخاطبان و فضای تبلیغ نسبت به مسائل ذیل آگاهی داشته و برای هر یک برنامه ریزی کند.

آداب و رسوم، ملکات یا مفاسد اخلاقی، تعداد معتادان، مقدار آگاهیهای دینی مردم، شبهات مطرح در جامعه، پایگاهها و مجموعه‌های

بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبْعَثُ بِهَا؛^۲ بر شما باد به مکارم اخلاق که خداوند عزَّ وَجَلَّ مرا به مکارم اخلاق مبعوث کرد.

مبلغان دینی هم از باب «إِنَّ الْأَعْلَمَاءَ وَرِثَةَ الْأَنْبِيَاءِ»^۳ وظیفه دارند ابتدا بر گسترش خداپرستی همت گمارده و سپس ترکیه انسانها از رذائل اخلاقی و احیاء اخلاق حسنه را به عنوان وظیفه اصلی خویش قلمداد کنند.

برای دست یابی بدین هدف، قبل از هر اقدامی، شناخت عالمانه فضای تبلیغ مطرح است.

مبلغ نباید صرفاً به خواندن نماز جماعت و سخنرانی اکتفا کند و از آنچه در محل تبلیغ او می‌گذرد غافل بماند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«... أَلْعَالِمُ بِرَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَابِسُ؛ کسیکه به زمان خویش آگاه باشد، امور مشتبه بر او هجوم نمی‌آورد.»

مبلغ در محل تبلیغ نسبت به فرهنگ دینی مردم مسئول است؛ او

جهت هدایت انسانها، رشد سجایای اخلاقی و دور ساختن جامعه از مفسد بوده است. با مروری بر تاریخ پیامبران علیهم السلام در قرآن، آیات بسیاری به چشم می‌خورد که پیامبران الهی علیهم السلام در برابر رذائل اخلاقی و مفسد اجتماعی ایستادگی نموده و با تمام توان در جهت اصلاح جامعه می‌کوشیدند.

پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله نیز در این عرصه با جدیت تلاش کرده و قرآن مجید پاکسازی انسانها از آلودگیها را از اهداف بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله بر شمرده، می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ»؛^۱ «اوست خدایی که در میان درس ناخوانده‌ها فرستاده‌ای از خودشان برانگیخت تا آیات او را بر آنان بخواند و پاکشان گرداند و کتاب و حکمت به ایشان بیاموزد و [آنان] قطعاً پیش از این در گمراهی آشکار بودند.»

اهمیت نشر ارزشهای اخلاقی در

جامعه تا حدی است که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله خود می‌فرماید: «عَلَيْكُمْ

۱. جمعه/۲.

۲. بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۳۷۵.

۳. اصول کافی، ج ۱، ص ۳۲، ح ۲.

خودنمایی می‌کنند؛ مانند سرقت، بد حجابی، بی‌بند و باری، ناهنجاریهای رفتاری و...؛

۵. مفاسد اجتماعی مربوط به اخلاقیات حاکم در جریان کسب و کار، روابط اقتصادی و اجتماعی مانند ربا، غش در معامله، کلاهبرداری، کم فروشی، خیانت، کم کاری و...؛

۶. حرکت‌های ضد ارزشی در فراز و نشیبهای سیاسی و فعالیتهای حزبی؛

۷. مفاسد اجتماعی مربوط به حاکمان و مدیران در بدنه حکومت و سازمانها و ادارات.

مبلغ لازم است در هر بخش از موارد فوق به دور از تجسسهای بی‌جا مسائل پیدای اخلاقی را گردآوری کند و در کنار آن، ملکات اخلاقی جامعه را نیز در هر یک از موضوعات فوق مورد بررسی قرار دهد و آنگاه برای تصحیح هر بخش، به برنامه ریزی روی آورد.

اکنون به مسائلی که لازم است نسبت به هر بخش در برنامه ریزی مورد توجه قرار گیرد می‌پردازیم.

خطاهای اخلاقی پنهان

در این بخش باید به مسائل ذیل

باید از رویدادهای اطراف خویش اطلاع کافی داشته، برنامه‌های تبلیغی خود را در جهت تصحیح ناهنجاریهای اجتماعی طراحی کرده، مجدانه پیگیری کند. برای آنکه بتوانیم شاخصهای اساسی برنامه‌های تبلیغی مبلغ را در جهت موضوع مورد بحث مطرح کنیم، ابتدا لازم است به حیطه‌هایی که باید اطلاعات مورد نیاز گردآوری شود پردازیم.

حیطه‌های اطلاعات

اطلاعات اخلاقی گردآوری شده باید براساس موضوعات و فضاهای ذیل دسته بندی شود:

۱. مسائل اخلاقی پنهانی که بروز و ظهور اجتماعی ندارد؛ مانند حسد و...؛

۲. مسائل اخلاقی مربوط به روابط خانوادگی افراد مانند رابطه مرد با زن و فرزندان، پدر و مادر و خویشان؛

۳. اخلاقیات مربوط به ارزشهای حاکم در روابط خانواده‌ها با یکدیگر؛

۴. مسائل اخلاقی مطرح در سطح جامعه که در عرصه فرهنگ اجتماعی

توجه داشت:

۱. خلفهای اخلاقی پنهان - از جهت دریافت اطلاعات - از پیچیدگی برخوردار بوده و گاهی شناخت نسبت به آن از سویی حساسیت اجتماعی ایجاد می‌کند و از سوی دیگر منجر به تجسس در امور شخصی و خصوصی انسانها می‌گردد که هیچیک از آنها زیننده مبلغ نیست، لیکن گاهی مردم، خود، به دلیل اعتماد به مبلغ، برای او به طور خصوصی بیان می‌کنند که این اطلاعات و برخی از بازتابهای رفتاری اخلاقیات پنهان، مبلغ را به دریافتهائی می‌رساند.

۲. جهت تصحیح این اخلاقیات می‌توان در سخنرانیها به آن توجه کرده، با بیان آیات و روایات، مردم را راهنمایی کرد.

۳. لازم نیست این خطاها و مقدار گستره آن در جامعه بازگو گردد؛ زیرا ممکن است عده‌ای درباره آن تردید کنند، همچنین در برخی از موارد موجب تشییع فاحشه می‌گردد.

۴. مطالبی که مردم به طور محرمانه برای مبلغ و روحانی نقل

می‌کنند، به هیچ وجه نباید در سخنرانیهای عمومی بیان گردد که موجب سلب اعتماد آنان از مبلغ می‌شود.

۵. در این بخش مبلغ می‌تواند صرفاً به توضیح خطای اخلاقی پرداخته، سپس بازتاب دنیوی و عذاب اخروی آن را بیان و بالاخره راههای علاج آن را مطرح سازد.

اخلاق خانواده

در زمینه اخلاق خانواده چند نکته باید فراروی برنامه ریز قرار گیرد:

۱. مسائل اخلاقی بسیاری در حیطة روابط مردان با همسران خود مطرح است که اگر مورد توجه هدایتگران جامعه قرار گیرد و معارف دینی درباره آن بیان شود، از سویی مردم با وظائف دینی خود آشنا گشته و از سوی دیگر موجب جذب آنان به مسجد و دیگر اماکن مذهبی می‌شود.

۲. مبلغ برخی از توصیه‌های عمومی و اشکالات فراوان اجتماعی در زمینه روابط زوجین را می‌تواند در سخنرانیها مطرح و بارعایت کامل عفت کلام، مردم را با وظائف خود آشنا سازد.

۷. در مورد روابط اخلاقی با خویشان، مبلغ می‌تواند در سخنرانیهای عمومی به صله ارحام سفارش و در موارد خاص؛ به صورت اصلاح ذات البین اقدام کند.

روابط بین خانواده‌ها

در این بخش روابط خانوادگی بین همسایگان، همکاران، دوستان و... مطرح می‌شود که برخی از این روابط در جلسات عروسی، جشن تولدها و میهمانی‌هایی که به صورت خانوادگی شکل می‌گیرد، رخ می‌نماید.

این نشست‌ها بستر ساز بسیاری از ناهنجاریها یا هنجارهای اجتماعی است و در عین حال از الفت و انس خاصی برخوردار بوده و مورد علاقه عموم مردم است.

در قالب چشم و هم چشمیها، رقابت‌های ناسالم بسیاری شکل می‌گیرد و در مدت کوتاهی به یک ارزش خطای اجتماعی تبدیل می‌شود و همه چیز از ساخت خانه، خرید اتومبیل، زیباییها و زشتیها و... تحت تأثیر آن، چهره دگرگون می‌کند و همگان را برای دستیابی به ارزشهای جدید فعال می‌سازد و...

۳. مبلغ می‌تواند زمانی را برای حل اختلافات خانوادگی اختصاص داده، با حضور زوجین و شنیدن مشکلات آنان، مطالب لازم را بیان کند.

۴. همچنین می‌تواند جلساتی اختصاصی برای جوانان که به تازگی متأهل گشته‌اند برگزار و مطالبی به آنان ارائه نماید.

۵. برای بانوان، مبلغ می‌تواند توسط همسر خود مباحثی را که لازم است بیان و در مواردی که از پیچیدگی برخوردار است، حتی الامکان با حضور همسر خود در رفع مشکل اقدام کند.

۶. در زمینه روابط پدر و مادر می‌توان در سخنرانیهای عمومی بر اساس آیات و روایات و با استفاده از داستانهای جذاب مطالب متنوعی بیان کرد و در مواردی که جوانان نیاز به مشورت دارند، به آنان کمک کرده، در صورت لزوم با ظرافت و دقت فراوان، مطالبی را به صورت خصوصی با پدران در میان گذاشت.

لازم به ذکر است که اگر در انتقال مشکلات فرزندان به پدران و مادران دقت نشود، ممکن است نه تنها مشکلی حل نشود، بلکه بر حساسیت و عصبیت پدران و مادران بیافزاید.

خود جلوه ندهد.

ب) شیوه‌های برخورد

از آنجا که مبلغین و مؤمنین نسبت به بخش اول وظیفه و تکلیف دارند، نکاتی که می‌تواند برای تصحیح رفتارها مؤثر باشد، بیان می‌شود.

۱. اولاً در نهی از منکر باید همه مراتب شرعی آن رعایت شود که اولین مرحله آن، موعظه و نصیحت دوستانه و مشفقانه است و غالباً برخورد‌های از موضع قدرت، تأثیر نامناسب خواهد داشت.

۲. در سخنرانیها اگر به صورت کلی درباره این نوع ناهنجاریها مباحثی بیان شود زمینه ساز تصحیح فرهنگ خواهد بود.

۳. برگزاری مجالس شاد و مشروع عروسی جوانان مذهبی، یکی از بهترین راههای ارائه نمونه به مردم می‌باشد.

۴. در مجالسی که احتمال حرکت‌های خطا وجود دارد، روحانی می‌تواند با فعال سازی افراد مذهبی - که از اقوام آنان می‌باشند - از گناه جلوگیری کند.

۵. اگر پیامهای با واسطه تأثیر نداشت، روحانی با مذاکره و نصیحت آنان می‌تواند

گاهی در این ارتباطات خانوادگی مفاسد بسیاری رخ می‌نماید، حرمت‌های خانوادگی شکسته می‌شود و به ندرت دیده شده است که افراد به ظاهر مذهبی هم در این مجالس با عنوان اینکه یک شب است، هر نوع هرزگی را تحمل می‌کنند.

شاخصها

در برنامه ریزی برای کنترل این نوع ارتباطات و تصحیح کارکردهای آن، نکاتی در دو بخش «ناهنجاریها» و «شیوه‌های برخورد» مطرح می‌شود:

الف) ناهنجاریها

۱. برخی از رفتارها خلاف شرع بیتین است؛ مانند: بی‌حجابی، پخش موسیقی مناسب مجالس لهو و لعب و....

این رفتارها باید از مجالس و محافل مسلمین به طور کلی حذف گردد.

۲. بعضی از رفتارها، شادیهایی مشروع و بلا اشکال است که باید ضمن تقدیر از این افراد، به عنوان الگوی مناسب به مردم معرفی گردد.

۳. برخی از رفتارها خلاف شرع نیست؛ لیکن سلیقه ما آن را نمی‌پسندد، در این موارد بهتر است مبلغ مردم را به حال خود گذاشته، بیش از حدّ چهره مانع ساز از

با منکر برخورد کند.

۶. در برخی از موارد تذکر به مسئولین هیئتهای مذهبی، معتمدین محل و یا نیروهای بسیجی می‌تواند مؤثر باشد که روحانی از این طریق و با فعال سازی آنان، اقدام می‌کند.

آسیبهای فرهنگی و مفساد

اجتماعی

در موارد بندهای ۴ و ۵، پس از گردآوری آسیبها و فراوانی آنها می‌توان از راههایی جهت اصلاح مفساد اقدام کرد که به مواردی اشاره می‌شود:

۱. بهتر است در هر مسجد، گروه امر بمعروف و نهی از منکر تشکیل و در موارد لازم اقدام شود.

بهتر است این گروهها از افراد فرهنگی - مذهبی؛ مانند افراد بسیج تشکیل و در دو گروه مردان و زنان فعال شوند. برای هدایت و کنترل فعالیتها لازم است جلسات هفتگی مداوم برگزار گردیده، همه اعضا فعالیتهای خود را گزارش کرده و توسط روحانی راهنماییهای لازم ارائه شود.

در این جلسات لازم است آیات و روایات مربوط به امر بمعروف و نهی از

منکر برای اعضاء مطرح و ضمن ایجاد انگیزه جهت فعالیت دقیق‌تر، احکام امر بمعروف و نهی از منکر بیان شود.

برای فعالیت گسترده و مناسب می‌توان این گروهها را در مدارس آموزش و پرورش، بازار و یا بین مغازه داران ایجاد کرده و آنها را به کار گرفت.

آمرین بمعروف و ناهیان از منکر لازم است نسبت به احکام این فریضه الهی کاملاً توجیه شوند.

۲. در برخی از موارد روحانی می‌تواند وقت خاصی را برای هدایت انسانهای خطاکار موضوع بند ۴ و ۵ قرار داده و به فرد سازی و اصلاح فرد روی آورد. برای پیشبرد و نتیجه بهتر، لازم است نیروهای محوری و کلیدی خطاکاران شناسائی و از آنها به صورت فردی دعوت به عمل آید و پس از جذب، روحانی با استمداد از خداوند منان جهت هدایت آنان اقدام کند. این حرکت در موارد بسیاری می‌تواند تأثیر گذار باشد و زمینه نجات فرد یا افرادی را فراهم سازد.

۳. با سخنرانی عمومی در مورد آسیبهای مذکور و بیان آیات و روایات مربوط به آن می‌توان آگاهیهای لازم را به

مخاطبان ارائه کرد.

آنها باید اموری رعایت شود:

۱. جایگاه روحانیت بگونه‌ای است که انتظار می‌رود همه گروه‌های مذهبی را به خود جذب کرده و در کنار خویش رشد دهد؛ از اینرو موضع گیریهای سیاسی در سخنرانیها به نفع حزب و یا بر علیه گروهی، به هیچ وجه مصلحت نیست؛ بلکه بهتر است مردم را به ملاکهای انتخاب برتر براساس آیات قرآن و روایات راهنمایی کند.
۲. اگر فرد یا افرادی منحرف بوده و یا در جهت خدمت به اجانب فعالیت می‌کنند، لازم است روحانی براساس ملاکها، خطر نفوذ خائنین را گوشزد کند؛ لیکن باز هم حتی الامکان باید از ذکر نام افراد در سخنرانی پرهیز شود.
۳. همچنین لازم است روحانی، گروههایی را که در جهت منافع دشمنان فعالیت می‌کنند شناسائی کرده و نیروهای کلیدی و فعال آنها را دعوت و به طور خصوصی با آنان صحبت نموده، نتایج خطرناک فعالیت آنان را ناصحانه گوشزد کند و پس از آن، همان فرد را جهت تصحیح عملکرد گروه فعال سازد.
۴. از نیروهای فرهنگی با نفوذ، جهت

۴. برای اقشار آسیب‌پذیر و یا کسانی که منحرف شده‌اند، اگر کلاسها و یا جلسات خاص تشکیل شود و آنان آزادانه مشکلات خودشان را بیان کنند، زمینه اصلاح رفتار آنان با راهنماییهای مبلغ فراهم می‌شود.

۵. اگر احکام مربوط به کسب و تجارت و یا کار کردن برای دیگران در جزوه‌ای منتشر و در اختیار مردم قرار گیرد، بستر فرهنگی کلام امیرالمؤمنین علیه السلام که فرمودند: «الْفَقْهُ تَمَّ الْمَتْجِرُ» فراهم می‌آید.

۶. گاهی با ایجاد اشتغال و یا ازدواج افراد مجرد، افراد خطاکار به صلاح روی می‌آورند.

۷. با ورود در مجامع و جلسات این افراد - با حفظ شئون روحانیت و در مواردی که زمینه اتهام نباشد - می‌توان به آرامی مسیر جلسات را در جهت مرضی صاحب الأمر عجل الله تعالی فرجه الشریف تغییر داد.

خطاهای سیاسی

واکنش نسبت به این نوع خطاها از ظرافت خاصی برخوردار بوده، در مورد

اطمینان نسبی حاصل شد، بهتر است موضوع با خود فرد در میان گذاشته شود و نهی از منکر به طور خصوصی محقق شود. ۴. اگر تذکر خصوصی مؤثر نبود، از طریق مافوقها پیگیری شود و در نهایت می‌توان دیوان عدالت اداری را در جریان امر قرار داد.

۵. در صورتی که پیگیریهای مختلف مؤثر نبود، معرفی چهره افراد خائن برای مردم در دل خائنین هراس ایجاد خواهد کرد.

۶. اگر سخنرانی در محیطهای سازمانی بود ضمن احترام برای کسانی که صادقانه خدمت می‌کنند، تذکر نسبت به مفاسد اداری، بستر ساز اصلاح ادارات خواهد بود.

۷. گاهی عدم موفقیت افراد در پیگیری اصلاح تخلفات اداری، به دلیل عدم توجه به چهارچوبهای سازمانی و سلسله مراتب اداری می‌باشد، که این امر نیز باید مورد عنایت باشد.

در همه مواردی که ذکر گردید، مبلغ نباید از توجه به آیات قرآن و روایات اهل بیت عصمت و طهارت و بیان آن غافل بماند.

نصیحت و هدایت منحرفین کمک گرفته شود.

۵. در صورتی که نیروهای اساسی گروه بر خطای خود پافشاری کردند، لازم است علاقه‌مندان به آنها را با واسطه یا بدون واسطه آرام آرام از کنار آنان دور ساخته، خطر آنان را کاهش داد.

مفاسد مدیریتی

برخی از مفاسد اجتماعی مربوط به فساد حاکمان و مدیران می‌شود که با رعایت موارد ذیل می‌توان درباره آن اقدام کرد:

۱. قبل از هر چیز بازشناسی فساد اداری و اطمینان نسبت به خطا لازم و ضروری است؛ زیرا در مورد حاکمان و مدیران گاهی شایعات بی اساسی وجود دارد که اقدام بر اساس آن موجب تضییع حقوق آنان و بی‌اعتباری سخنان مبلغ می‌گردد.

۲. جهت تشخیص دقیق فساد اداری، توجه به محدودیتها و اختیارات مدیران لازم است؛ زیرا در موارد بسیاری مدیران جهت تصحیح سازمان خود از اختیارات لازم برخوردار نیستند.

۳. در مواردی که نسبت به خطا